

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Гнатюк Ольга Владиславівна

кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник,

Інститут психології імені Г.С. Костюка

Національної академії педагогічних наук України

Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки України, мета якої – створити школу, в якій буде приємно навчатися і яка даватиме учням не тільки знання, а ще й уміння застосовувати їх на практиці протягом життя. НУШ – це сучасна школа, до якої приємно ходити учням, школа, в якій прислухаються до думки кожного, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами своєї країни [2]. «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості», – зазначено у Державному стандарті початкової освіти [1, с.1]. Головним результатом початкової освіти є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учні, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянами України [2].

Реформування змісту початкової освіти передбачає не лише оволодіння учнями відповідною сумою предметних знань та спеціальних умінь і навичок, а й формування в них бажання та уміння вчитися, сприяє набуттю життєво важливих компетентностей, зокрема таких:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;

- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність тощо [1].

Молодший шкільний вік – це період, коли формуються психічні новоутворення, завдяки чому діти виходять на новий рівень пізнання світу і самопізнання, відкривають нові власні можливості і перспективи. Провідною діяльністю молодшого школяра стає навчальна діяльність, яка з першим кроком до школи опосередковує систему його стосунків з навколишнім світом. В процесі навчальної діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку:

- довільність психічних процесів (пам'яті, уваги, мислення, організації діяльності);
- вміння свідомо ставити мету, шукати засоби її досягнення, долати труднощі;
- внутрішній план дій;
- уміння організувати навчальну діяльність;
- рефлексія.

Початкова школа – важливий етап у житті школярів, оскільки саме в цей період відбувається перебудова свідомості дитини, її емоційної сфери, соціальна та психологічна адаптація до умов школи. Саме у цьому віці закладаються основи знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого

навчання, а також часто від бажання учитися в початковій школі залежить і прагнення до навчання у наступних класах.

Перед дитиною стоїть завдання успішного оволодіння навчальною діяльністю. Підтверджено, що найбільш успішно навчання учнів здійснюється за умови їх позитивного ставлення до навчальної діяльності. Тоді вони докладають багато зусиль для засвоєння знань, оволодіння уміннями і навичками, уважні на уроках, намагаються якомога краще виконати різноманітні навчальні завдання.

Однак, навчальна діяльність через свою специфіку має об'єктивну складність, оскільки школяр постійно освоює щось нове, те, чого він раніше не знав, чим не володів, стикаючись при цьому з багатьма труднощами: новий режим життя, нові стосунки з учителями та однокласниками, нова незнайома обстановка, засвоєння великої кількості інформації тощо. А молодший школяр тільки поринає в атмосферу шкільного життя, навчальна діяльність висуває до нього такі вимоги, яких не було на попередніх етапах його розвитку. Стикаючись з труднощами, що виникають при навчанні, не всі учні молодшої школи через свої особисті та інтелектуальні особливості здатні їх подолати. Це впливає на емоційну, соціальну і особистісну сфери дитини і на кожному рівні проявляється по-різному.

Так, на емоційному рівні дитина може відчувати підвищену тривожність, занепокоєння, страх, невпевненість, гнів чи агресію.

На соціальному рівні – проблеми у спілкуванні з однолітками та дорослими у школі та в сім'ї.

На особистісному рівні можуть спостерігатися проблеми із самооцінкою, відсутність бажання вступати в контакт з оточуючими тощо.

Зазначимо, що частина дітей, що приходять до школи мають бажання учитися, отримувати нові знання, високі оцінки, прагнуть зайняти нове, доросліше положення в житті. Однак все частіше учителі визнають, що сучасні школярі проявляють менше зацікавленості у навчанні, у них відмічається загальне зниження інтересу до навчального процесу, відсутнє бажання читати

книжки, виконувати завдання, дізнаватися щось нове, у деяких учнів взагалі проявляється негативне ставлення до школи, знижується цінність навчання. Таких дітей більше цікавлять сучасні девайси, нові комп'ютерні ігри та ін., а школа приваблює лише тим, що можна зустрітися з однокласниками, поспілкуватися і погратися з ними на перерві тощо. Така поведінка викликає переживання, провокує напруженість, втому, невпевненість і незадоволеність собою, що призводить до неуспішності у навчанні і невдач у школі.

Чинниками, що призвели до появи в учнів негативного ставлення до школи і навчання, часто виступають наступні:

- страх перед школою, що з'явився в результаті неправильного виховання дитини в сім'ї;
- відсутність уміння долати труднощі, несформоване у дошкільному віці, що змушує дитину протистояти учінню і вимагає додаткових зусиль;
- сформовані неправильні уявлення дітей про надмірну легкість учіння в школі, що не відповідають дійсності та при появі шкільних проблем призводить до неготовності дитини до навчання у школі та небажання вчитися;

Тому вже на початку навчання в початковій школі необхідно виявляти причини небажання таких школярів вчитися, пояснити дитині, що школа – це новий етап у її житті, виникнення нової соціальної ролі «школяра», у зв'язку з якою з'являються нові вимоги і правила, які потрібно виконувати.

Ще одним фактором, що призводить до небажання вчитися і ходити до школи, виступають переживання, які можуть бути не пов'язаними з навчальною діяльністю. Вважається, що чинниками таких переживань є різноманітні психотравмуючі ситуації.

Психотравмуючі ситуації – це такі умови життя і взаємини між значущими іншими людьми (вчителями, однокласниками, батьками, ровесниками), які оточують дитину та призводять до появи негативних емоцій, переживань. Наприклад, конфліктні ситуації в сім'ї, розлучення батьків, тяжка

хвороба або втрата одного з батьків, наслідки пандемії COVID-19 тощо. Впродовж уроку такі діти неухважні, швидко втомлюються, тривалий час не можуть зосередитися на предметі, більш нетерплячі, збуджені та роздратовані, на відміну від інших однокласників. Вони настільки заглиблюються у свої переживання, що взагалі не «чують» пояснень вчителя, не розуміють і, як наслідок, не засвоюють навчальний матеріал.

Психотравмуючі ситуації можуть виникати і у школі, наприклад в результаті непорозумінь з учителями. Так, на основі негативних афективних переживань, що з'являються в учнів під час спілкування з учителем, школяр розпочинає неадекватно сприймати ставлення учителя до себе. Це призводить до порушення навчально-виховного процесу в цілому. У стосунках з іншими учнями – однокласниками або учнями старших класів може відбуватися таке явище, як шкільний булінг (систематичні переслідування з образами, цькування, упереджене ставлення у навчальному закладі тощо), що також може бути причиною негативного ставлення до школи і навчання тощо.

Сучасна школа передбачає створення умов для творчого розвитку та самореалізації кожної особистості, формування потреби та здатності особистості до самоосвіти. Однак це неможливо, якщо з дитинства не прищеплене бажання вчитися та знаходити задоволення в процесі навчання. Тому професійна діяльність учителя початкової школи полягає не лише в передачі знань, формуванні ключових компетентностей, а повинна ґрунтуватися на засадах психолого-педагогічної діагностики, яка уможливілює шляхом вивчення особистості учня забезпечення оптимальних умов для навчання і виховання, збереження психічного здоров'я.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/>